

Categoria A

REVISTA ARHEOLOGICĂ

serie nouă _ vol. XXI _ nr. 2

Indexată în bazele de date:

SCOPUS, ERIH PLUS, DOAJ, CEEOL, ROAD, ISIFI, CiteFactor

CHIȘINĂU 2025

ISSN 1857-016X
E-ISSN 2537-6144

INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
SECȚIA PATRIMONIU ARHEOLOGIC

REVISTA ARHEOLOGICĂ

Editor-in-Chief/Redactor șef: dr. Ghenadie Sîrbu
Secretar de redacție/editorial secretary: Livia Ermurachi

Colegiul de redacție/Editorial Board

Dr. **Ludmila Bacumenco-Pîrnău** (*Chișinău/Iași*), dr. hab. **Igor Bruiako** (*Odesa*), dr. hab. **Dumitru Boghian** (*Târgu Frumos*), dr. hab. **Roman Croitor** (*Aix-en-Provence*), dr. **Lilia Dergaciov** (*Chișinău*), dr. hab. **Valentin Dergaciov** (*Chișinău*), dr. **Alexandr Diachenko** (*Kiev*), dr. **Vasile Diaconu** (*Târgu Neamț*), dr. **Mariana Gugeanu** (*Iași*), prof. dr. hab. **Svend Hansen** (*Berlin*), prof. dr. hab. **Elke Kaiser** (*Berlin*), dr. **Sergiu Matveev** (*Chișinău*), prof. dr. hab. **Michael Meyer** (*Berlin*), dr. **Octavian Munteanu** (*Chișinău*), prof. dr. hab. **Sergiu Musteață** (*Chișinău/Târgoviște*), prof. dr. hab. **Gheorghe Postică** (*Chișinău*), dr. hab. **Eugen Sava** (*Chișinău*), prof. dr. hab. **Sergei Skoryi** (*Kiev*), prof. dr. **Victor Spinei**, membru al Academiei Române (*București, Iași*), prof. dr. hab. **Marzena Szmyt** (*Poznan*), dr. **Nicolai Telnov** (*Chișinău*), dr. **Denis Topal** (*Chișinău*), dr. **Vlad Vornic** (*Chișinău*), dr. **Aurel Zanoci** (*Chișinău*).

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice alte materiale se vor trimite pe adresa: Colegiul de redacție al „Revistei Arheologice”, Secția Patrimoniul Arheologic, Institutul Patrimoniului Cultural, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, MD-2001, Chișinău, Republica Moldova

Рукописи, книги и журналы для обмена, а также другие материалы необходимо посылать по адресу: редакция «Археологического Журнала», Секция археологического наследия, Институт культурного наследия, бул. Штефан чел Мареша 1, MD-2001 Кишинэу, Республика Молдова

Manuscripts, books and reviews for exchange, as well as other papers are to be sent to the editorship of the “Archaeological Magazine”, Section of Archaeological Heritage, Institute of Cultural Heritage, 1 Stefan cel Mare si Sfant bd., MD-2001 Chisinau, Republic of Moldova

Toate lucrările publicate în revistă sunt recenzate de specialiști în domeniu după modelul *double blind peer-review*
Все опубликованные материалы рецензируются специалистами по модели *double blind peer-review*
All the papers to be published will be reviewed by experts according the *double blind peer-review* model

CUPRINS – СОДЕРЖАНИЕ – CONTENTS

STUDII – ИССЛЕДОВАНИЯ – RESEARCHES

Najaf Museibli (<i>Baku</i>) Chagritepe Neolithic settlement	5
Oleksandr Bondarenko, Maksym Glibov (<i>Drohobych</i>), Mykhailo Orlyk (<i>Kropyvnytskyi</i>) Ancient Coins of the 6th – 1st Centuries BC in the Territory of Present-Day Ukraine: Current Scholarly Discourse	14
Yaroslav Onyshchuk (<i>Lviv</i>), Vasyl Ilnytskyi, Vasyl Orlyk (<i>Kropyvnytskyi</i>) The Pottery Complex of the Roman-Period Cemetery Kariv I in the Western Buh Region	27
Gheorghe Postică (<i>Chişinău</i>) Biserica Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriană: stratigrafie arheologică	41

MATERIALE ŞI CERCETĂRI DE TEREN – МАТЕРИАЛЫ И ПОЛЕВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ – PAPERS AND SURVEYS

Дмитрий Кириченко, Анар Агаларзаде (<i>Baku</i>) О фрагменте кургильницы эпохи поздней бронзы – раннего железа из юго-восточного Азербайджана	56
Irina Rusu, Sorin Ignătescu (<i>Suceava</i>) New data on the Second Iron Age fortified settlement from Ibăneşti “Cetatea Măgurei”	64
Vlad Vornic, Sergiu Matveev (<i>Chişinău</i>) Vestigii din secolul al IV-lea d.Hr. descoperite la Dubna (r-nul Soroca)	75

DISCUȚII – ДИСКУССИИ – DISCUSSIONS

Ghenadie Sirbu (<i>Chişinău</i>) Reflection on the synchronisms of the Horodiştea-Gordineşti culture group in relation to other Late Eneolithic communities in Southeast Europe	87
Эльнур Лятиф оглу Гасанов (<i>Гянджа</i>) Об изучении средневекового историко-культурного наследия Гянджи на основе традиционных изделий ткачества	101
Sergiu Musteață (<i>Chişinău</i>) Din istoria și istoriografia arheologiei moldovenești. Studiu de caz: Evul Mediu Timpuriu	107

CERCETĂRI INTERDISCIPLINARE – МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ – INTERDISCIPLINARY SURVEYS

Mykhailo Videiko, Tetyana Hoshko (<i>Kyiv</i>) Varangians on Dnipro route: a study of 10-12th century metal finds	124
---	-----

**RECENZII ȘI PREZENTĂRI DE CARTE –
РЕЦЕНЗИИ И КНИЖНОЕ ОБОЗРЕНИЕ – PAPER AND BOOK REVIEW**

Д.А. Топал, Грифовые кинжалы типа Иссык и акинаки востока Евразии. Алматы: НИЦИА Бегазы-Тасмола, 2024, 224 с., ISBN 978-601-7106-96-6 [Denis Topal, Pumnale-grifon de tip Issyk și akinakai din estul Eurasiei. Almaty: NITSIA Begazy-Tasmola, 2024, 223 p., ISBN 978-601-7106-96-6] (Sergiu Matveev, Chișinău)	135
Axes vs. helmets: Review on a new book about weaponry of Eurasian nomads Сергей Скорый, Роман Зимовец, Биметаллические чеканы эпохи скифской архаики <i>в Евразии.</i> Харьков: Майдан, 2025, 112 с., ISBN 978-966-372-949-7 [Sergey Skoryi, Roman Zymovets, Bimetallic pickaxes of the Scythian Archaic Period <i>in Eurasia.</i> Kharkiv: Maidan, 2025, 112 p., ISBN 978-966-372-949-7] (Denis Topal, Chișinău)	137
IN MEMOREM	
Serghei Covalenco (10.09.1960 – 09.10.2025) (Natalia Ovcearova, Chișinău)	144
LISTA ABREVIERILOR – СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ – LIST OF ABBREVIATION	146
INFORMAȚII ȘI CONDIȚIILE DE EDITARE A REVISTEI ARHEOLOGICE	147
ИНФОРМАЦИЯ И УСЛОВИЯ ИЗДАНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКОГО ЖУРНАЛА	148
INFORMATION AND CONDITION OF PUBLICATION IN THE ARCHAEOLOGICAL MAGAZINE	149

Vlad Vornic, Sergiu Matveev

Vestigii din secolul al IV-lea d.Hr. descoperite la Dubna (r-nul Soroca)

Key words: Sântana de Mureș-Černjachov culture, Dubna, archaeological site, inhumation grave, habitation and burial complexes, 4th century AD.

Cuvinte cheie: cultura Sântana de Mureș-Černjachov, Dubna, sit arheologic, mormânt de înhumatie, complexe de locuire și funerare, secolul al IV-lea d.Hr.

Vlad Vornic, Sergiu Matveev

4th-century AD archaeological finds discovered at Dubna (Soroca District)

In July 2024, the National Archaeological Agency carried out a rescue excavation at Dubna, Soroca District, in a site previously unknown to specialists and attributed to the Sântana de Mureș-Černjachov culture. The intervention was initiated after a local resident reported the presence of human bones and archaeological fragments on the surface, brought to light by deep ploughing. At the site, numerous artefacts were identified, including ceramic fragments, bronze and iron objects, a spindle whorl, a bronze ring, pieces of fired clay, animal bones, and two human skeletons. These belong both to a settlement from the period of the Gothic migrations and to a double inhumation burial that had been entirely destroyed by agricultural work. A 2×2 m test trench confirmed the presence of a funerary complex through the discovery of a bone comb and other artefacts. Based on the typology of the comb, the burial can be dated to the second half of the 4th century AD, while the settlement appears to be earlier, likely from the first half of the same century or even from the end of the previous one.

Vlad Vornic, Sergiu Matveev

Vestigii din secolul al IV-lea d.Hr. descoperite la Dubna (r-nul Soroca)

În iulie 2024, Agenția Națională Arheologică a efectuat o cercetare arheologică de salvare la Dubna, raionul Soroca, într-un sit necunoscut anterior specialiștilor, aparținând culturii Sântana de Mureș-Černjachov. Intervenția a fost inițiată după ce un localnic a semnalat apariția unor oase umane și fragmente arheologice la suprafață, scoase la iveală de lucrările agricole. La fața locului au fost identificate numeroase vestigii: fragmente ceramice, accesorii din bronz și fier, o fusaiolă, o verigă, resturi de lut ars, oase de animale și două schelete umane. Acestea aparțin atât unei așezări din perioada migrației goților, cât și unui mormânt de înhumatie dublu, distrus complet de arături. Un sondaj arheologic de 2×2 m a confirmat prezența unui complex funerar prin descoperirea unui pieptene de os și a altor artefacte. Pe baza tipologiei pieptenului, mormântul poate fi datat în a doua jumătate a secolului al IV-lea d.Hr., în timp ce așezarea identificată pare mai timpurie, probabil din prima jumătate a aceluiași secol.

În luna iulie a anului trecut, Agenția Națională Arheologică a efectuat o intervenție arheologică de salvare în localitatea Dubna, raionul Soroca [Vornic *et al.* 2025, 76-78]. Cercetarea a fost prilejuită de semnalarea unor descoperiri fortuite – oase umane și fragmente ceramice – apărute la suprafață în urma unei arături de desfundare. Informația a fost furnizată de către domnul Grigore Păun, locuitor al orașului Soroca, care, la rândul său, a fost informat de localnici despre existența unor vestigii arheologice răspândite pe teren.

Punctul respectiv, necunoscut până atunci specialiștilor, este situat în partea de nord-est a moșiei satului, pe panta vestică a unei văi străbătute de un mic pâraiaș fără nume (fig. 1,1). După toate aparențele, această zonă arheologică face parte din situl *Dubna II*, localizat la circa 150 m

spre sud, care reprezintă o așezare din secolul al IV-lea d.Hr., atribuită culturii Sântana de Mureș-Černjachov.

În urma deplasării de urgență la fața locului¹, arheologii au identificat, pe terenul desfundat, la suprafața solului, numeroase fragmente ceramice, plăcuțe și un ac de bronz, fragmente de fier – posibil provenind de la un călcâi de lance –, precum și oase de animale și câteva aglomerații de bucăți de lut ars, cărbuni și cenușă. Toate aceste vestigii pot fi atribuite unei așezări aparținând culturii Sântana de Mureș-Černjachov, databile în perioada migrației goților (sec. IV d.Hr.).

În zona centrală a terenului desfundat (coordonate: 48°01'26.8"N 28°19'03.7"E) au fost des-

1. Cercetările de teren au fost efectuate de dr. Vlad Vornic, Sergiu Heghea, Igor Dimov și Mihaela Cicărează.

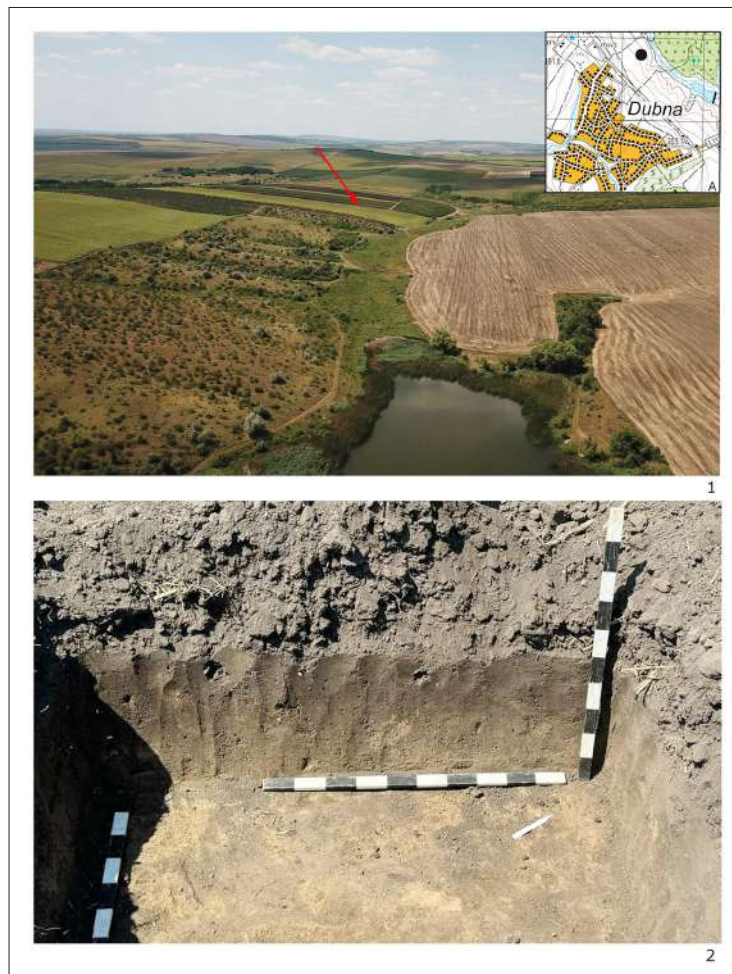

Fig. 1. Poziția geo-topografică (A) și fotografie aeriană dinspre sud (B) ale sitului arheologic (1) și fotografie dinspre sud-est la sondajul arheologic (2).

Fig. 1. Geotopographical position (A) and south-facing aerial photograph (B) of the archaeological site (1), and southeast-facing photograph of the archaeological trench (2).

coperite și materiale care sugerează existența unui complex funerar. Acesta este indicat de prezența unor oase umane provenind de la două schelete, a unei fusaiole de lut, a unei verigi de bronz și a unor fragmente de la un castron ceramic lucrat la roată, din pastă fină cenușie.

Pentru a documenta zona în care se concentrau vestigiile arheologice observate la suprafață, a fost trasat un sondaj de verificare cu dimensiunile de 2×2 m (fig. 1,2). Stratigrafia a evidențiat existența unui strat de sol cenușiu, afânat, amestecat cu resturi arheologice, care a fost puternic bulversat de arătura adâncă, până la o adâncime de aproximativ 0,5-0,6 m. Acest nivel corespunde, în mare parte, primelor trei straturi de săpătură arheologică, solul cenușiu conținând fragmente ceramice, oase și bucăți mici de lut ars. Sub acest

strat deranjat s-a conturat un nivel de tranziție, cu un sol castaniu, relativ compact, fără resturi arheologice, între 0,6 și 0,8 m adâncime. La baza acestuia, la adâncimea de peste 0,8 m, apare lutul galben steril, reprezentând nivelul geologic natural.

În cadrul sondajului, la adâncimea de aproximativ 0,35 m, a fost descoperit un pieptene de os (fig. 2,1), iar în primele trei straturi de săpătură, până la adâncimea de 0,50-0,55 m, au fost identificate fragmente ceramice provenind de la recipiente lucrate la roată, din pastă fină și zgrunțuroasă, de culoare cenușie și brun-cenușie, precum și fragmente de oase umane și de animale. Toate aceste vestigii se aflau la mică adâncime, fiind evident afectate și dislocate de lucrările agricole recente. În ciuda prezenței materialului osteologic uman, urme clare ale unei gropi funerare nu au putut fi

identificate, cel mai probabil din cauza distrugerii complete a complexului funerar prin lucrările de arătură adâncă.

Materialele arheologice, împreună cu oasele umane identificate la adâncimea de 0,2-0,5 m, par a proveni dintr-un mormânt de inhumatie dublu (adult și copil), atribuit culturii Sântana de Mureș-Černjachov (sec. IV d.Hr.). Complexul funerar a fost, însă, complet distrus, fapt confirmat de dispunerea haotică a resturilor osteologice și a artefactelor în stratul arheologic superior.

În cele ce urmează, ne propunem să descriem detaliat vestigiile recuperate din situl arheologic de la Dubna, cu prilejul intervenției noastre de salvare. Vom prezenta mai întâi materialele provenite din zona presupusului complex funerar, iar apoi pe cele descoperite pe întreaga suprafață a terenului desfundat. Ulterior, vom proceda la o analiză a acestora, prin raportare la analogii cât mai apropiate, în scopul încadrării cât mai precise a acestor descoperiri arheologice din punct de vedere cultural și cronologic.

1. Pieptene (fig. 2,1) lucrat din trei rânduri de plăcuțe din corn de cerb, prinse cu opt nituri de bronz, având mânerul semicircular înalt și aripi laterale ușor oblice. Piesa a fost confecționată din nouă plăcuțe. Două dintre plăcuțe formează mânerul, prinzând între ele alte șapte plăcuțe, care alcătuiesc pieptenele propriu-zis. Dintre acestea, șase sunt dispuse vertical, având partea superioară fixată cu câte un nit, iar cea inferioară dințată, cei mai mulți dintre dinți fiind rupți din vechime. A șaptea plăcuță, de formă semicirculară, este așezată orizontal pe partea superioară a patru dintre plăcuțele dințate. Aceasta este acoperită de cele două plăcuțe exterioare, prin care sunt trecute niturile de bronz. Dimensiuni: înălțime 6 cm, lățime maximă 8,5 cm, înălțimea mânerului 3 cm, lățime maximă a mânerului 4,3 cm, lungimea dinților 1,1-1,2 cm.

2. Fusaiolă (fig. 2,2) lucrată din pastă amestecată cu nisip, pietricele și alte ingrediente, acoperită cu angobă de culoare cenușie. Are formă bitronconică, având bazele alveolate. Dimensiuni: înălțime 2,2 cm, diametru 4,2 cm, diametrul orificiului 0,7 cm.

3. Verigă (fig. 2,3) de formă oval-circulară, cu dimensiunile de 2,8×3,1 cm, lucrată dintr-un fir de bronz neuniform, cu secțiunea ovală. Ar putea proveni de la o cataramă sau ar fi putut avea o altă utilizare (de agățat?).

4. Castronaș (fig. 3) fragmentar de formă bitronconică, lucrat din pastă fină și acoperit cu angobă de culoare cenușie-închisă, cu fundul inelar, diametrul maxim aproximativ la mijlocul înălțimii și marginea evazată. Dimensiuni: înălțime 8,2 cm, diametrul maxim 11,5, diametrul fundului 6,5 cm.

Aceste patru artefacte s-au găsit în locul unde s-au aflat și resturi de la două schelete umane, printre care și două maxilare inferioare. Potrivit determinărilor doamnei antropolog dr. Vasilica-Monica Groza², oasele umane aparțin unui copil și unei persoane adulte. Judecând după oasele lungi și dentiție, copilul ar fi avut vârsta de 4-5 ani (*infans I*). Cât privește individul adult, întrucât oasele erau puține și starea de conservare precară, nu au putut fi determinate nici vârsta, nici sexul, fără să fie prezente patologii.

Așa cum a fost menționat mai sus, de pe întreaga suprafață a terenului arat au fost recuperate și alte materiale arheologice, printre care și câteva piese de metal, pe care le prezentăm mai jos, fiind numerotate în continuarea celor descrise mai sus.

5. Ac (fig. 4,1) de bronz, cu secțiunea rectangulară, având ambele capete rotunjite și ascuțite. Lungime 4,5 cm. Piesa pare a se încadra mai curând în bronzul târziu decât în perioada migrațiilor goților.

6. Fragment de brățară (fig. 4,4) de bronz, cu secțiunea prizmatică, cu baza în formă de pentagon neregulat. Lungime fragment 2,8 cm; dimensiunile secțiunii 1,2×1,4 cm

7. Mărgică (?) (fig. 4,5) de formă ovală aplatizată din aliaj pe bază de staniu³. Dimensiuni 1,5×2,1 cm, înălțime 0,6 cm.

8-15. Opt fragmente de plăcuțe de bronz, cu dimensiuni diferite, dintre care unul se remarcă prin prezența unui nit (fig. 4,6,8), iar unul prezintă urme evidente de tăiere (fig. 4,7).

16-17. Două piese (fig. 4,2,3) de fier, cu destinație neprecizată, de forma unor semituburi (călcâi de lance?). Dimensiuni: 2,3×9,1 cm și 2,2×5,6 cm.

Materialele arheologice cele mai numeroase descoperite pe suprafața terenului desfundat sunt

2. Adresăm, cu acest prilej, mulțumiri doamnei dr. Vasilica-Monica Groza (Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov”, Academia Română-Filiala Iași, România) pentru expertiza antropologică efectuată și pentru informațiile științifice puse la dispoziție.

3. Determinări efectuate de cercetătorul Lazari Dermenji (Univeritatea de Stat din Moldova), căruii îi mulțumim și pe această cale.

reprezentate de fragmente ceramice și oase de animale, care s-au găsit și în cuprinsul sondajului executat de noi, dar erau mai ales concentrate în zona unor aglomerări de lut ars, cenușă și cărbuni, care reprezentau resturi ale unor complexe de locuire.

După factură, pastă și tehnica de lucru, ceramica recuperată se împarte în patru grupe principale, aflate în proporții diferite: a) ceramică lucrată cu mâna din pastă grosieră; b) ceramică lucrată la roată din pastă fină; c) ceramică lucrată la roată din pastă zgrunțuroasă; d) ceramică romană de import.

Ceramica modelată cu mâna este puțină, fiind reprezentată prin câteva fragmente de pereți și două fragmente de buze, provenind de la oale, o ceașcă sau un capac. Vasele au fost realizate dintr-

o pastă grosieră, cu cioburi pisate și alte impurități în compoziție, și arse neuniform, probabil pe vetre deschise sau în cuptoare domestice simple.

Dintre fragmentele de oale, se remarcă unul provenit din partea superioară a unui recipient cu corpul ușor bombat și marginea arcuită spre interior (fig. 5,1). Cele mai apropiate analogii pentru acest tip de vas se regăsesc în necropolele sincrone și înrudite de la Dănceni [Rafalovich 1986, tabl. XVIII, 3; XXVIII, 6; XXX, 10] și Budești, unde sunt atestate mai multe variante ale oalelor cu buza trasă spre interior [Vornic 2006, 218-219].

În așezările culturii Sântana de Mureș-Černjachov din spațiul pruto-nistrean, vasele-borcan lucrate cu mâna, cu marginea trasă spre inte-

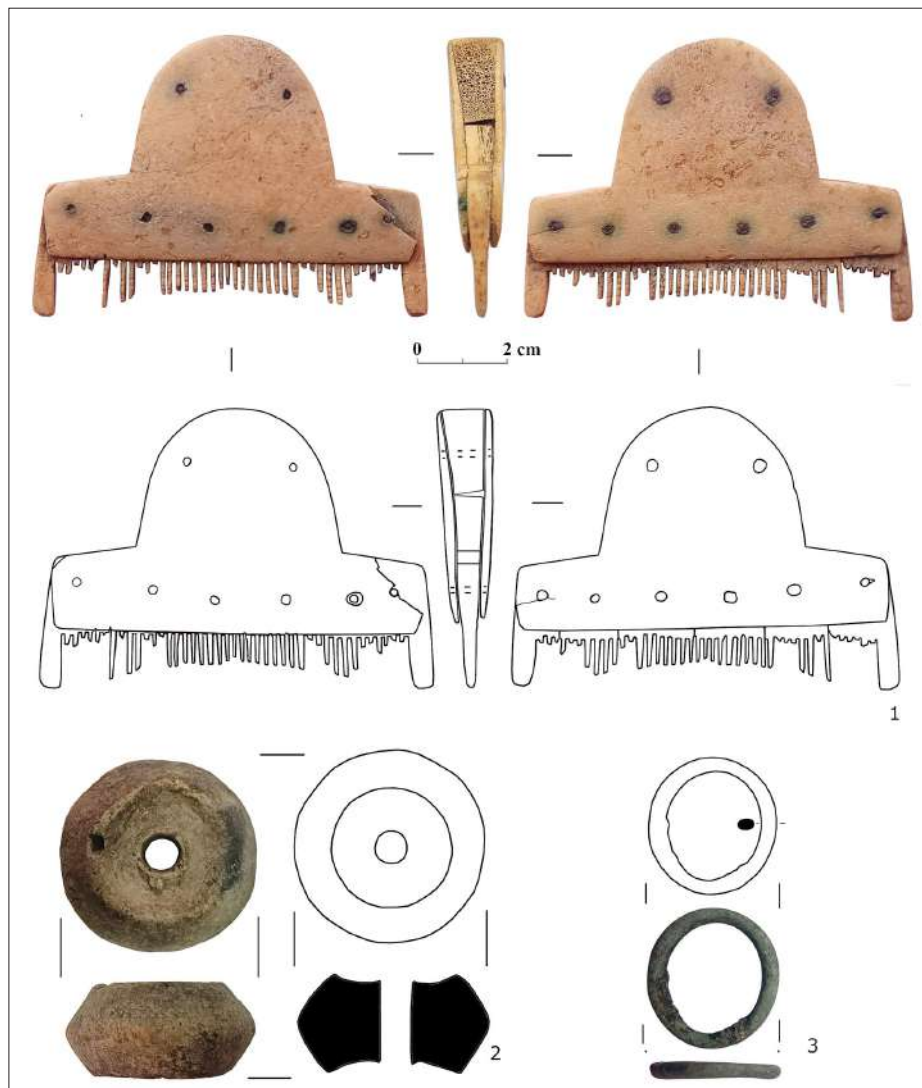

Fig. 2. Pieptene de os (1), fusaiolă de lut ars (2) și verigă de bronz (3).

Fig. 2. Bone comb (1), fired-clay spindle whorl (2), and bronze ring (3).

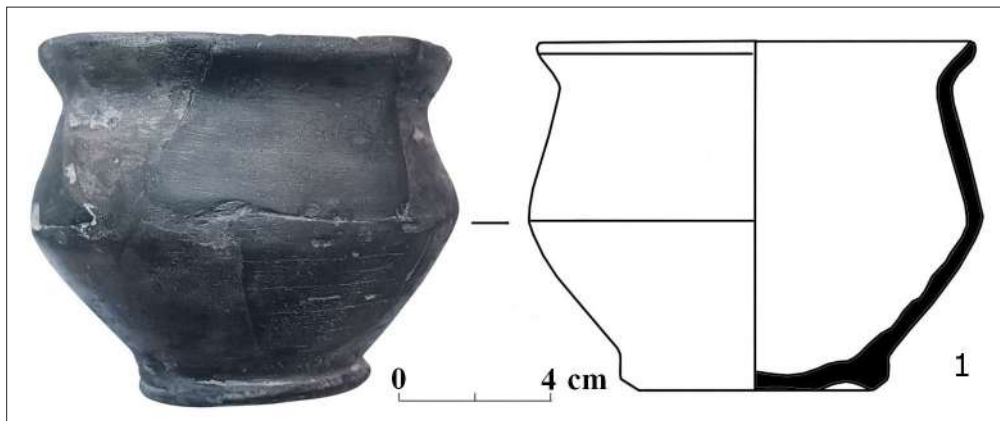

Fig. 3. Vas ceramic lucrat la roată din pastă fină.

Fig. 3. Wheel-thrown ceramic vessel made of fine paste.

Fig. 4. Ac (1), fragment de brățară (4) și de tablă (6-8) de bronz, mărgică de metal (5) și fragmente de piese de fier (2-3).

Fig. 4. Needle (1), bronze bracelet fragment (4) and bronze sheet fragment (6-8), metal bead (5), and fragments of iron objects (2-3).

rior, sunt mai puțin frecvente, însă nu lipsesc în totalitate. De pildă, fragmente sau vase întregibile de acest tip au fost semnalate în așezările de aspect Sântana de Mureș de la Căușeni [Agul'nikov, Levinskii 1999, ris. 5, 3.8] și *Milești III* (r-nul Nisporeni) [Vornic 2024, 104, fig. 9]. Merită menționat faptul că la Milești o oală lucrată cu mâna a fost descoperită în cuprinsul unei locuințe adâncite, împreună cu diverse alte materiale, dintre care evidențiem două jetoane din lut ars [Vornic 2024].

Acest tip de oală lucrată cu mâna, cu marginea curbată spre interior, este bine reprezentat în marea așezare de epocă romană de la Lepesovka, în regiunea Volyniei [Shchukin 1989, ris. 1, 21; 10, 9]. Trebuie însă subliniat că, pe lângă numeroasele vestigii de tip Sântana de Mureș-Černjachov, în această așezare a fost identificat și un nivel mai timpuriu, atribuit culturii Wielbark, iar cea mai mare parte a ceramicii lucrate cu mâna (inclusiv oalele cu buza trasă spre interior) aparține acestui orizont cultural, nu celui din secolul al IV-lea [Shchukin 1989]. În afara mediului culturii Wielbark, atribuită de majoritatea specialiștilor goților menționați în izvoarele scrise, astfel de vase sunt frecvent atestate în cultura Przeworsk, precum și în alte cercuri culturale nord-europene, asociate populațiilor germanice [Magomedov 2001, 46-47].

Ceștile sau capacele sunt reprezentate printr-un fragment al pereților tronconici ai recipientului, mai groși spre fund, cu baza și marginea rupte (fig. 5,2). Întors invers, recipientul putea servi și drept capac. Cești tronconice fără torți au mai fost descoperite în situri Sântana de Mureș-Černjachov de pe teritoriul Moldovei, în necropola de la Budești [Vornic 2006, 219], iar capace în cimitirul la de la Brăviceni [Vornic, Ciobanu, Kurceatov 2011, 98, fig. 1, 6] și în așezările de la Budești [Vornic 2006, 220, fig. 25, 12], Căușeni [Agul'nikov, Levinskii 1990, 85-86, ris. 5, 9,10] și Gura Căinarului [Levinskii 1990, 182, ris. 3, 13].

Cantitativ și tipologic, cel mai bine reprezentată este ceramica lucrată la roată din pastă fină. Forma predominantă în cadrul acestui lot este castroanel bitronconic, prezent în mai multe variante morfologice (fig. 5,10; 6,4,10,14; 7,3-4). În numeroase cazuri, aceste castroane sunt decorate cu motive realizate în relief sau, mai rar, prin lustruire. Ornamentele cel mai frecvent întâlnite sunt brăul în relief, pragul și linia în zigzag lustruită, dispuse, de regulă, pe partea superioară a corpului vasului.

Pe lângă acestea, au fost identificate și alte tipuri de castroane: exemplare cu profil tronconic, cu umeri înalți și marginea puternic răsfrântă (fig. 6,7), vase cu partea superioară cilindrică (fig. 6,10), precum și castroane prevăzute cu trei torți. În ceea ce privește această ultimă categorie, prezența ei este sugerată de un fragment de toartă lată, prevăzută cu câteva caneluri pe partea superioară (fig. 6,2), precum și de două fragmente de buză îndoită orizontal spre exterior (fig. 6,5; 7,6).

Având în vedere că vasele de tip castron, în diverse variante morfologice, sunt constant atestate în toate așezările și necropolele culturii Sântana de Mureș-Černjachov, considerăm că prezentarea analogiilor pentru exemplarele descoperite de noi nu este necesară.

O altă formă de vas caracteristică ceramicii fine este cana, reprezentată în așezarea analizată prin câteva fragmente de gât, cu margini și torți (fig. 5,7,12; 7,1-2). Cănila identificate aveau gura largă, gâtul prevăzută cu o nervură și marginea îngroșată, evazată, iar torțile erau realizate din bandă lată, cu șanțuire pe latura exterioară.

Tot din pastă fină au fost realizate și unele oale mici (fig. 6,8; 7,11) și de dimensiuni mari sau vase de provizii, reprezentate prin două fragmente de corp, decorate pe partea superioară cu praguri în relief ori cu linii lustruite dispuse în rețea (fig. 5,3; 6,1).

Cioburile provenite de la vasele lucrate la roată din pastă zgrunțuroasă sunt mai puține decât cele din pastă fină. Pasta utilizată pentru realizarea recipientelor din această categorie conține, ca ingrediente, nisip și pietricele, însă proporțiile acestora variază. Vasele din pastă zgrunțuroasă, la fel ca cele din pastă fină, erau arse în cuptoare speciale, cu oxidare controlată.

Deși numărul fragmentelor de vase din pastă zgrunțuroasă este destul de mare, în cadrul acestei categorii ceramice a fost identificată o singură formă de vas – oala (fig. 5,4-6,8-9). Tipurile diferențiate ale oalelor nu pot fi reconstituite. Totuși, după conformația marginii, pot fi deosebite mai multe variante de oale, asupra cărora nu mai insistăm.

Ceramica romană de import este reprezentată prin câteva fragmente de pereți și torți aparținând unor amfore, a căror tipologie este dificilă sau chiar imposibil de precizat. Dintre fragmentele mai semnificative, menționăm, în primul rând, o

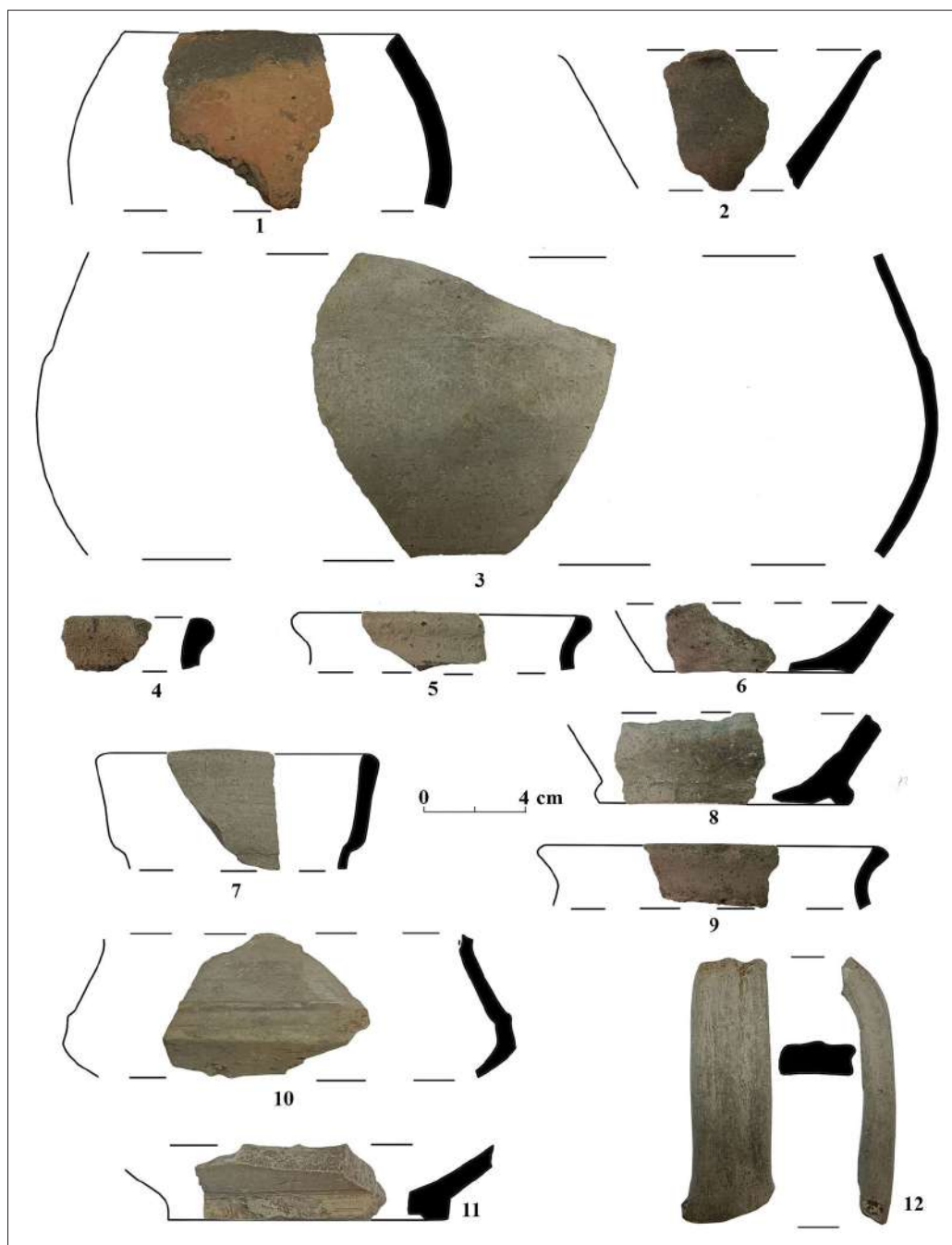

Fig. 5. Ceramică lucrată cu mâna (1-2) și la roată din pastă fină (3, 7, 10-13) sau zgrunțuroasă (4-6, 8-9).

Fig. 5. Hand-made ceramics (1-2) and wheel-thrown ceramics made of fine paste (3, 7, 10-13) or coarse paste (4-6, 8-9).

toartă provenind de la o amforă cu gât tronconic, îngust, lucrată din pastă nisipoasă, de culoare roz-gălbuie (fig. 7,8). De asemenea, consemnăm un fragment de toartă prevăzut cu caneluri largi, provenind de la o amforă lucrată din pastă de culoare roșie (fig. 7,9). Tipul amforei din care face parte acest fragment nu poate fi stabilit nici măcar aproximativ, în stadiul actual al cercetării.

Pe baza prezentării și a analizei tipologice de mai sus, vestigiile descoperite la Dubna, în vara anului 2025, se încadrează în cultura Sântana de Mureș-Černjachov. Cu excepția resturilor osteologice umane și a unor artefacte descoperite în același loc – precum pieptenele de os, veriga de bronz, fusaiola din lut ars și un castron frag-

mentar lucrat la roată din pastă fină –, care pot fi atribuite unui complex funerar de tip Sântana de Mureș-Černjachov, celelalte materiale arheologice se atribuie unei așezări aparținând aceleiași culturi. Este posibil ca această zonă cu vestigii arheologice să facă parte din situl *Dubna II*, localizat de Ilie Borziac la circa 100 m spre sud (Borziac 1993, 18, D2.2.).

Surprinde, totuși, faptul că într-un spațiu cu numeroase urme de locuire au fost identificate și resturi scheletice umane și piese de inventar care pot fi puse în legătură cu un complex funerar aparținând aceleiași culturi arheologice. Deși numărul oaselor umane nu este mare, prezența a circa 30 de fragmente, între care două mandibule, depistate în același punct, constituie o indicație clară

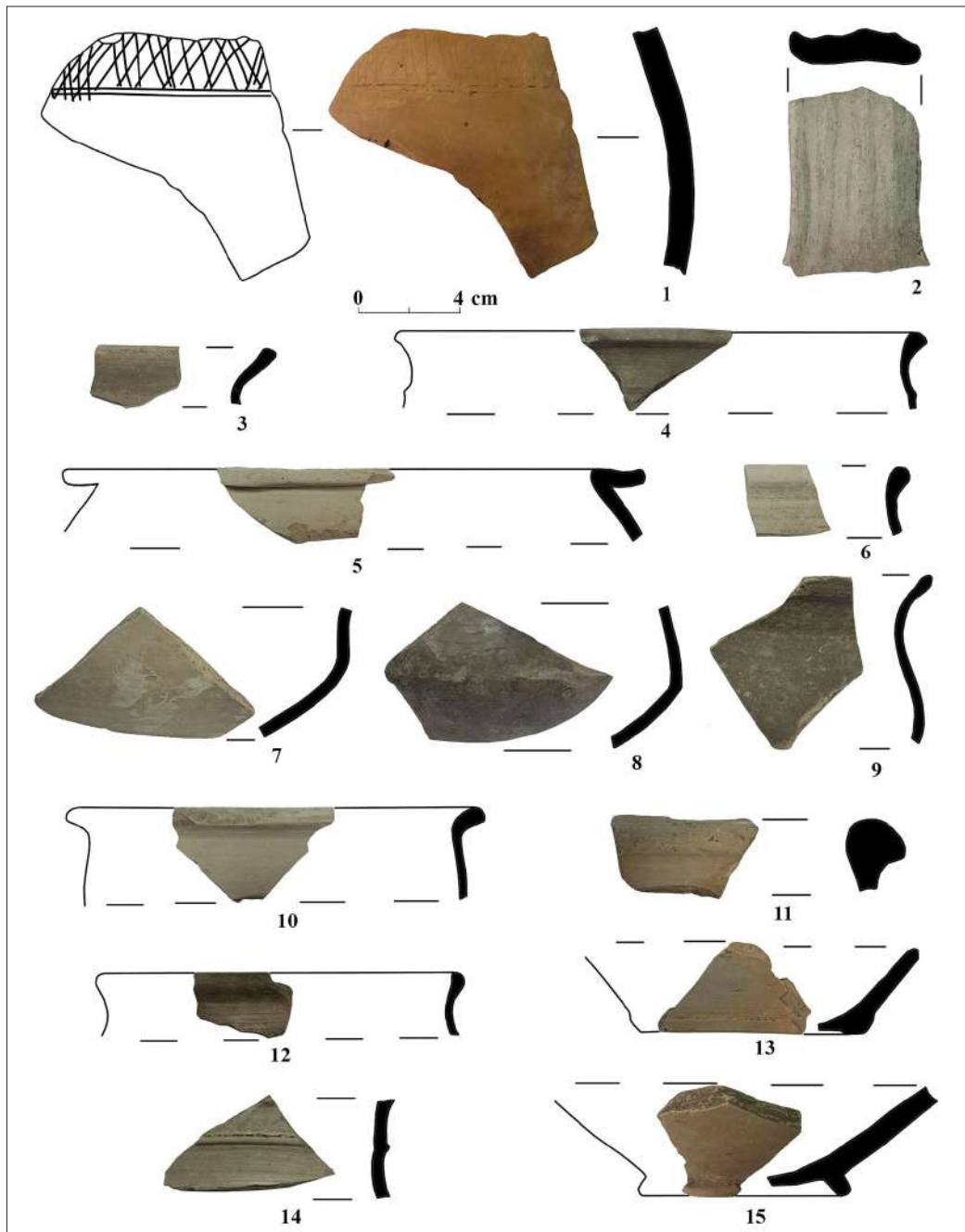

Fig. 6. Ceramică lucrată la roată din pastă fină.

Fig. 6. Wheel-thrown ceramics made of fine paste.

a existenței cel puțin unui mormânt de înmormântare. Așa cum am menționat anterior, conform determinărilor antropologice, oasele umane recuperate aparțin la doi indivizi diferiți: un adult (cu vârsta și sexul nedeterminabile) și un copil cu vârsta la deces de 4-5 ani. Prezența pieptenului de os, obiect de toaletă frecvent asociat femeilor, dar mai ales a fusaiolei din lut, utilizată în mod obișnuit în activități de tors și întâlnită preponderent în

contexte feminine, poate sugera că individul adult ar fi putut fi de sex feminin. De exemplu, în marea necropolă Sântana de Mureș-Černjachov de la Mihălășeni, fusaiolaele au fost depuse ca ofrande exclusiv în morminte feminine [Șovan 2005, 19-143, 163, 198].

În absența unor investigații suplimentare, în stadiul actual al cercetării nu putem stabili dacă acest complex reprezintă un mormânt dublu izo-

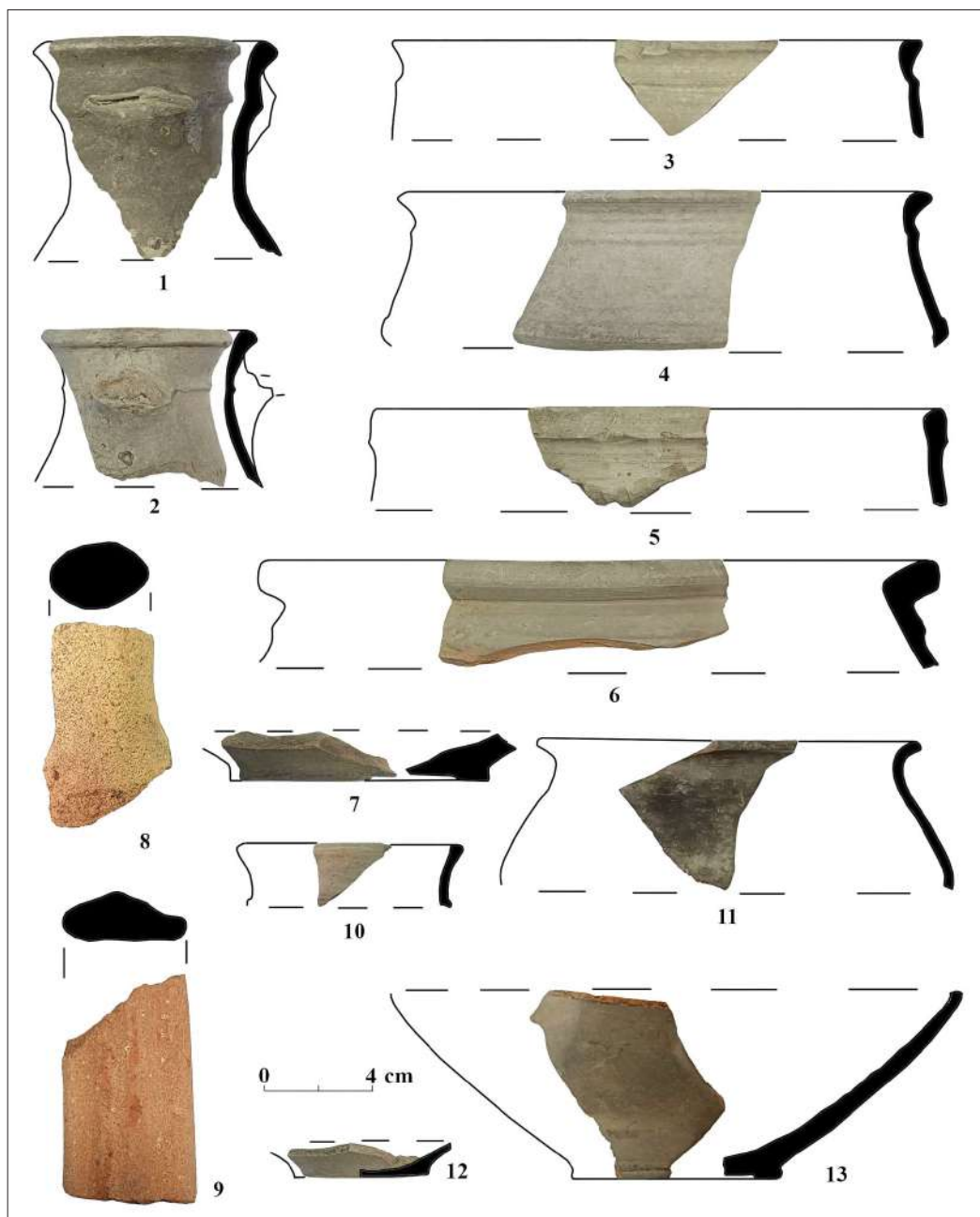

Fig. 7. Ceramică lucrată la roată din pastă fină (1-7, 10-13) și romană de import (8-9).

Fig. 7. Wheel-thrown ceramics made of fine paste (1-7, 10-13) and imported Roman wares (8-9).

lat sau face parte dintr-un cimitir. Amintim, în context, că în unele așezări Sântana de Mureș-Černjachov, precum cele de la Budești [Vornic 2006, 54] și Mereni-Čirca [Postică, Sava 2023, 90], au fost semnalate și morminte izolate care, deși nu conțineau inventar funerar, au fost date de autorii descoperirilor în perioada de existență a așezărilor respective. După informațiile de care dispunem, până în prezent nu sunt cunoscute situri atribuite culturii Sântana de Mureș-Černjachov care să includă, în același perimetru, atât necropola, cât și zona de locuire. În toate cazurile documentate, necropolele sunt situate fie în imediată vecinătate, fie la o anumită distanță de așezarea aferentă.

Menționăm, în context, că pentru situl stratificat de la Poieniști-*Măgura* (jud. Vaslui, România), Mircea Babeș a considerat că, într-un anumit sector, așezarea și necropola de tip Poieniști-Vârteșcoiu (sec. II-III d.Hr.) se suprapun, observațiile stratigrafice indicând că necropola a premers așezării [Babeș 2000, 340; Vornic *et all.* 2007, 36, n. 16]. Acest punct de vedere este formulat mai nuanțat de Daniel Spănu, autorul monografiei dedicate cimitirului din perioada romană, complex datat în sec. II – prima treime a sec. III d.Hr., pentru care au fost stabilite două faze de evoluție [Spănu 2019, 77-78]. Potrivit lui, succesiunea monumentelor de epocă romană imperială de la Poieniști-*Măgura* poate fi sintetizată astfel: necropolei de tip Poieniști-Vârteșcoiu (fazele B2b și C1a) i-a urmat un hiatus corespunzător fazei C1b (220/230-260/275), interval în care tradiția funerară locală putea fi uitată, iar pe situl funerar abandonat s-a amenajat ulterior o așezare, a cărei fază timpurie (carpică sau nu) poate fi sincronizată cu faza C2 a epocii imperiale (260/270-300/310) [Spănu 2019, 74].

Revenind la descoperirile arheologice de la Dubna, dacă admitem existența, în sectorul prospectat de noi, a unui grup de morminte Sântana de Mureș-Černjachov, intercalate ori situate în proximitatea complexelor de locuire, atunci aceste morminte ar fi, cel mai probabil, mai târziu decât urmele de locuire. Această ipoteză cronologică se întemeiază, pe de o parte, pe datarea inventarului asociat oaselor umane (în special a pieptenului de os) și, pe de altă parte, pe datarea materialelor arheologice recuperate din contextele de locuire.

Analizând inventarul funerar, observăm că trei dintre piesele asociate mormântului de

înhumăție – respectiv castronul ceramic din pastă fină, cenușie, fusaiola din lut ars și veriga de bronz – permit doar o încadrare cronologică generală în intervalul de existență a culturii Sântana de Mureș-Černjachov, respectiv din a doua jumătate a secolului al III-lea până la sfârșitul secolului al IV-lea d.Hr., eventual în primele decenii ale veacului următor. De exemplu, fusaiola de lut ars se încadrează în varianta A111a, conform clasificării lui B. Magomedov, aceasta având cea mai largă răspândire în întreg arealul culturii Sântana de Mureș-Černjachov, dar fiind caracteristică și pentru culturile Wielbark și Przeworsk, neputând astfel servi ca indicator cronologic relevant [Magomedov 2015, 18, 37; Vornic 2016, 289, 294]. În mod similar, vasul ceramic și veriga de bronz oferă o valoare cronologică redusă, nefiind suficiente pentru o datare mai exactă.

În schimb, peptenele de os prezintă o valoare cronologică mai ridicată, oferind indicii databile mai precise. În conformitate cu clasificarea pieptenilor realizați din trei rânduri de plăcuțe de os, specifici mediului cultural Černjachov, elaborată de G. Nikitina, exemplarul de la Dubna se încadrează în subvarianta 1a a tipului III, care reunește piese prevăzute cu mâner semicircular și aripioare laterale articulate într-un unghi pronunțat față de linia mânerului [Nikitina 1969, 149]. Tipul III de piepteni este datat de cercetătoarea moscovită în secolul al IV-lea, unele exemplare provenite din Europa Occidentală fiind încadrate chiar și în secolul al V-lea [Nikitina 1969, 159]. Raportat la tipologia mai recentă, mai nuanțată, propusă de R. Shishkin, piesa analizată se încadrează în subvarianta IIIc2, care include exemplare caracterizate prin mâner semicircular înalt și aripi laterale ușor oblice, de lățime medie [Shishkin 1999, 45-47, ris. 3; 5]. Această subvariantă este atribuită fazelor târzii ale culturii Sântana de Mureș-Černjachov, corespunzătoare celei de-a doua jumătăți a secolului al IV-lea până în primele decenii ale secolului al V-lea [Shishkin 2002, 244-245; Magomedov 2001, 84, ris. 78, 9]. De exemplu, în marea necropolă de la Mihălășeni, unde O.L. Șovan a inclus pieptenii de această formă în variantele 3c și 3f, artefactele respective apar în faza a II-a de evoluție a complexului și continuă să fie utilizate și în faza finală, încadrarea lor cronologică fiind în linii mari în a doua jumătate a secolului al IV-lea [Șovan 2005, 156, 186, pl. 333; 387].

Referindu-ne la materialele arheologice atribuite unor contexte de locuire de tip Sântana de Mureș-Černjachov de la Dubna, recuperate prin periegeza din 2024, fragmentul de vas lucrat manual, având marginea trasă spre interior, prezintă o valoare cronologică mai ridicată. Așa cum am menționat deja, această formă de recipient este caracteristică fazei timpurii a culturii Sântana de Mureș-Černjachov și a fost pusă în legătură cu triburile gotice, principalii creatori și purtători ai acestei culturi arheologice. Dintre vasele ceramice, o anumită relevanță cronologică o au și amforele romane. La Dubna, însă, fragmentele găsite sunt puțin caracteristice, astfel încât nu au putut fi determinate tipologic și, prin urmare, nu putem stabili nici cronologia lor.

Este de remarcat descoperirea unui număr relativ mare de fragmente de tablă de bronz, unele prevăzute cu nituri, iar altele prezentând urme clare de tăiere, ceea ce sugerează existența, în această așezare, a unui atelier meșteșugăresc de prelucrare a bronzului. Datarea acestor fragmente nu poate fi făcută mai restrâns, ele încadrându-se, în linii mari, în secolul al IV-lea. Totodată, subliniem că, în anul 2019, în apropiere de zona cerce-

tată de noi, la circa 0,5 m spre nord-nord-est, au fost descoperite două recipiente de bronz romane, care prezintă urme de reparație cu tablă prinsă cu nituri de bronz, similare celor găsite de noi. Acestor două artefacte deosebit de valoroase, pe care le-am recuperat de la descoperitor și le-am predat Muzeului Național de Istorie a Moldovei, le vom dedica un studiu separat, urmând să efectuăm și o prospectare sistematică a locului descoperirii. Este evident că viitoarele cercetări de teren – mai ample și mai complexe – vor furniza materiale și informații semnificativ mai numeroase și relevante despre situl (sau siturile) databile în perioada romană târzie, situate în partea de nord-est a teritoriului administrativ al satului Dubna. Noile date obținute vor contribui, fără îndoială, și la clarificarea definitivă a unor probleme ridicate de descoperirile arheologice realizate până în prezent.

* Cercetare realizată prin subprogramul 01.15.01 „Patrimoniul arheologic preistoric și antic din regiunea de silvostepă a Republicii Moldova: cercetare interdisciplinară și valorificare științifică” în cadrul Centrului de Arheologie „Ion Niculiță” (Universitatea de Stat din Moldova).

Bibliografie

- Agul'nikov, Levinskii 1990:** S.M. Agul'nikov, A.N. Levinskii, Issledovaniia na poselenii u g. Kaushany. In: (N.A. Ketraru ot.red.) Ahkheologicheskie issledovania v Moldavii v 1985, (Kishinev 1990), 73-89 // С.М. Агульников, А.Н. Левинский, Исследования на поселении у г. Каушаны. В сб.: (Н.А. Кетрапу от.ред.) Археологические исследования в Молдавии в 1985, (Кишинев 1990), 73-89.
- Babeș 2000:** M. Babeș, Poienesti. Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României. Vol. III (București 2000), 337-340.
- Borziac 1993:** I. Borziac, Repertoriul arheologic al raionului Soroca. (manuscris aflat în Arhiva Agenției Naționale Arheologice). (Chișinău 1993).
- Levinskii 1990:** A.N. Levinskii, Raskopki na cherniakhovskom poselenii Gura Keinarului. In: (N.A. Ketraru ot.red.) Ahkheologicheskie issledovania v Moldavii v 1985, (Kishinev 1990), 176-193 // А.Н. Левинский, Раскопки на черняховском поселении Гура Кэинарулуй. В сб.: (Н.А. Кетрапу от.ред.) Археологические исследования в Молдавии в 1985, (Кишинев 1990), 176-193.
- Magomedov 2001:** B.V. Magomedov, Cherniakhovskaia kul'tura. Problema etnosa. (Liublin 2001) // Б.В. Магомедов, Черняховская культура. Проблема этноса. (Люблин 2001).
- Magomedov 2015:** B.V. Magomedov, Keramicheskie priaslitsa cherniakhovskoi kul'tury. (Kiev 2015) // Б.В. Магомедов, Керамические пряслица черняховской культуры. (Киев 2015).
- Nikitina 1969:** G.F. Nikitina, Grebni Cherniakhovskoi kul'tury. Sovetskaia Arkheologia, № 1, 1969, 147-159 // Г.Ф. Никитина, Гребни Черняховской культуры. Советская Археология, № 1, 1969, 147-159.
- Palade 2004:** V. Palade, Așezarea și necropola de la Bârlad – Valea Seacă (sfârșitul sec. al III-lea – a doua jumătate a sec. al V-lea. (București 2004).
- Postică, Sava 2023:** Gh. Postică, E. Sava, Așezările preistorice și antice târzii de la Mereni. (Chișinău 2023).

- Rafalovich 1986:** I.A. Rafalovich, Dancheny. Mogil'nik cherniakhovskoi kul'tury. (Kishinev 1986) // И.А. Рафалович, Данчены. Могильник черняховской культуры. (Кишинев 1986).
- Rikman 1967:** E.A. Rikman, Pamiatnik Velikogo pereseleniia narodov (po raskopkam poseleniia i mogil'nika u s. Budeshty). (Kishinev 1967) // Э.А. Рикман, Памятник Великого переселения народов (по раскопкам поселения и могильника у с. Будешты). (Кишинев 1967).
- Shchukin 1989:** M.B. Shchukin, Poselenie Lepesovka: Vel'bark ili Cherniakhov? In: (J. Gurby, A. Kokowski red.) Kultura wielbarska w mlodszym okresie rzymskim, (Lublin 1989), 197-215 // М.Б. Щукин, Поселение Лепесовка: Вельбарк или Черняхов? In: (J. Gurby, A. Kokowski red.) Kultura wielbarska w mlodszym okresie rzymskim (Lublin 1989), 197-215.
- Shishkin 1999:** R.G. Shishkin, Klassifikatsiia i tipologiiia trekhsloinykh grebnei cherniakhovskoi kul'tury. Sto rokov vivchennia kultur poliv pokhovan na Ukraïni. Tezi dopovidei seminaru, (Kiïv 1999) // Р.Г. Шишкин, Классификация и типология трехслойных гребней черняховской культуры. Сто років вивчення культур полів поховань на Україні. Тези доповідей семінару, (Київ 1999).
- Shishkin 2002:** R.G. Shishkin, Khronologicheskie priznaki trekhsloinykh grebnei Cherniakhovskoi kul'tury. In: (S.D. Krijits'kii vid.red.) Suchasni problemi arheologii, (Kiïv 2002), 244-246 // Р.Г. Шишкин, Хронологические признаки трехслойных гребней Черняховской культуры. В сб.: (С.Д. Крижицкий) Сучасні проблеми археології (Київ 2002), 244-246.
- Şovan 2005:** O.L. Şovan, Necropola de tip Sântana de Mureş-Ĉernjachov de la Mihălăşeni (judeţul Botoşani). (Târgovişte 2005).
- Vornic 2006:** V. Vornic, Aşezarea şi necropola de tip Sântana de Mureş-Ĉernjachov de la Budeşti. (Chişinău 2006).
- Vornic 2016:** V. Vornic, Chronology of Sântana de mureş-Ĉernjachov type necropolis from Brăviceni, Orhei district. Tyragetia, s.n., vol. X [XXV], nr. 1, 2016, 285-301.
- Vornic 2024:** V. Vornic, Date preliminare privind investigațiile arheologice preventive în situl Mileşti III (r-nul Nisporeni) din anul 2018. Arheologia preventivă în Republica Moldova V, 2024, 99-114.
- Vornic et al. 2007:** V. Vornic, N. Telnov, V. Bubulici, L. Ciobanu, Pruteni. Un centru de olărie dacic din epoca romană (cercetările din anii 2001 şi 2003). (Chişinău 2007).
- Vornic et al. 2024:** V. Vornic, S. Heghea, I. Dimov, Descoperiri arheologice din sec. IV d. Hr. la Dubna, r-nul Soroca. In: (V. Vornic ed.) Cercetări arheologice în Republica Moldova. Campania 2024. Sesiunea Naţională de Rapoarte, 18 aprilie 2025. Program. Rezumatele comunicărilor, (Chişinău 2025), 76-78.

Vlad Vornic, doctor în istorie, cercetător științific superior, Centrul de Arheologie „Ion Niculiță”, Universitatea de Stat din Moldova, str. Alexei Mateevici 60, MD-2009, Chişinău, Republica Moldova, e-mail: vornic.vlad@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2796-7716.

Sergiu Matveev, doctor în istorie, cercetător științific superior, Centrul de Arheologie „Ion Niculiță”, Universitatea de Stat din Moldova, str. Alexei Mateevici 60, MD-2009, Chişinău, Republica Moldova, e-mail: sssmatveev@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-8515-2852.